ФЕРМАЛАРДА ТӘ'МИР-ХИДМӘТ САҺӘСИНИН ГУРУЛМАСЫНЫН БӘ'ЗИ НӘЗӘРИ ҸӘҺӘТЛӘРИ

Ф. Һ. ҺАЧЫЈЕВ,
техника елмләри намизәди.

Азәрбајчан Дөвләт Кәнд Тәсәррүфаты Академијасы

Өлкә игтисадијјатынын инкишаф етдирилмәсинин һазырки мәрһәләсиндә кәндли-фермер тәсәррүфатларында сәмәрәлилијин артырылмасы вә истеһсал интенсивлијинин јүксәлдилмәси үчүн көрүлән тәдбирләр олдугча бөјүк әһәмијјәтә маликдир. Ислаһатларла бағлы сәчијјәләндирилән бу дөвр әкинчиликдә вә хүсуси илә һејвандарлыгда мадди-техники базанын олдугча зәрәрли олмасы илә мүшајиәт едилир. Одур ки, көрүлән тәдбирләр ичәрисиндә һејвандарлығын техники базасынын бәрпа олмасы вә инкишаф етдирилмәси хүсуси диггәт тәләб едәчәкдир. Бу истигамәтдә көрүләчәк ишләри ики вачиб мәсәлә кими гијмәтләндирмәк мүмкүндүр.

Биринчи - тәсәррүфатын истеһсал потенсиалындан истифадә сәмәрәлилијини артырмаг, јә'ни фонд кәлирлилијинә, әмәк мәһсулдарлығына наил олмаг вә бунун үчүн кејфијјәтли тә'мир хидмәт саһәсинин олмасыны мүмкүн етмәк.

Икинчи - бу база әсасында машынлардан истифадәнин сәмәрәли үсулларынын кениш шәкилдә јајылмасына, машынларын дүзкүн гурашдырылмасы, сазланмасы, истисмары вә сахланмасына шәраит јаратмаг.

Биринчи мәсәләдә һејвандарлыг машынларынын тә'мир-хидмәт ишләринин тәшкилини нәзәрдән кечирәк. Индијә гәдәр бу саһәдә көрүлән ишләрин техники сәвијјәсинин јүксәлдилмәси, һәмин истеһсалат саһәсинин тәшкили вә идарә олунмасы илә ваһид комплексдә нәзәрдән кечирилирди [1,2]. Инди көһнә базанын арадан чыхмасы вә мөвчуд шәраитә ујғун кәлмәмәси мәсәләјә јени тәрздә јанашмағы тәләб едир. Бә'зи јерләрдә бу ишләри башга тә'јинатлы мөвчуд база әсасында тәшкил етмәк ҹәһдләри мүшаһидә едилир. Сөз јох ки, индијә гәдәр јарадылмыш мөвчуд потенсиалдан сәмәрәли шәкилдә истифадә едилмәси дә ахтарылан әлверишли јоллардан бирини тәшкил едәчәкдир.

Нәзәри олараг тә'мир хидмәт саһәсинә машынгајырма истеһсалатынын давамы кими бахмаг мүмкүндүр. Белә истеһсалат саһәси системли формалашма сәчијјәсинә маликдир. Бурада системи тәшкил едән бу бөлмәни ајрыча гејд етмәк олар.

Фермада олан бүтүн мүһәндис хидмәтли објектләри биринчијә аид етмәк олар. Буну $S_{б1тх}$- илә ишарә едирик.

Системин икинчи бөлмәсиндә бир рајонда тә'мирә вә техники хидмәтә еһтијачы олан објектләр ($S_{б2тх}$) дахил едилир.

Үчүнчү бөлмәјә даһа кениш зонаја (бир нечә рајона) хидмәт нәзәрдә тутулур ки, тәсәррүфатларын сајы X, тә'мирә вә техники хидмәтә еһтијачы олан објектләрин сајы исә $S_{б3тх}$-дир.

Бунлары нәзәрә алсаг гурулачаг тә'мир хидмәт саһәсинин имканыны ашағыдакы шәртлә мүәјјән етмәк олар.

$$S_{тх}=S_{б1тх}+S_{б2тх}+S_{б3тх}>W_{тхi}X_i \quad (1)$$

Бурада $W_{тхi}$ - тәсәррүфатлардакы тә'мирә еһтијачы көстәрир;

X_i - тәсәррүфатларын сајыдыр;

i - тәсәррүфатларын сыра нөмрәсини көстәрән индексдир.

Бөлмәләр үзрә ишләрин сәмәрәли шәкилдә пајланмасына наил олмаг нәзәријјә вә тәҹрүбә үчүн вачиб шәртдир. Бу мәсәләнин оптимал һәлли тә'мирә хәрҹләр ҹәминин минимум

олмасы илә әлагәдардыр.

$$\Sigma З_{тх}=З_{тх1}+З_{тх2}+З_{тх3} \longrightarrow min \quad (2)$$

Бурада $З_{тх1}$ - биринчи бөлмәдәки тә'мир хәрҹләри;

$З_{тх2}$ - икинҹи бөлмәдәки тә'мир хәрҹләри;

$З_{тх3}$ - үчүнҹү бөлмәдәки тә'мир хәрҹләридир.

Ишләрин бөлмәләр үзрә бәрабәр пајланмасы үчүн ашағыдакы шәрт өдәнмәлидир.

$$\Sigma W_{Txi}-W_{Txi1}=\Sigma W_{Txi}X_{i2}=\Sigma W_{Txi}-W_{Txi3}X_{i3} \quad (3)$$

Беләликлә, тә'мир вә техники хидмәтләр үзрә иш һәҹминин оптималлашдырылмасына наил олунур.

Әкәр нәзәрә алсаг ки, тә'мирә вә техники хидмәтләрә олан хәрҹләрә ејни заманда һәр һансы аваданлығын тә'мир хидмәт јеринә ($З_{тхнj}$) вә керијә ($З_{тхкj}$) нәгли илә әлагәдар хәрҹләр дә дахилдир, онда ашағыдакы шәрти дә гәбул етмәк лазымдыр.

$$З_{тхнj}+З_{тхкj}=min \quad (4)$$

Бурада j - индекси бөлмәләрин сыра нөмрәсини көстәрир, (j=1,2,3).

Гејд олунанлардан башга ишчиләрин әмәк һаггы ($З_{тхәj}$), еһтијат һиссәләринә вә материала ($З_{тхемj}$), һиссәләрин бәрпасына ($З_{тхбj}$) вә әкәр варса дәјишмә мәнтәгәсинин сахланмасына ($З_{тхдмj}$) чәкилән хәрҹләр дә үмуми хәрҹләрә дахил едилир. Белә олдугда (2) дүстуру ашағыдакы шәкил алыр.

$$\Sigma З_{Тх}=\Sigma З_{Тхәj}+\Sigma З_{Тхемj}+\Sigma З_{Тхбj}+\Sigma З_{Тхнj}+\Sigma З_{Тхкj}+\Sigma З_{Тхдмj} \longrightarrow min \quad (5)$$

Гејд етмәк лазымдыр ки, алынмыш (5) дүстуру үмуми характер дашыјыр. Буну даһа конкрет һала салмаг үчүн һәр фермада мүхтәлиф маркада јем һазырлајан, сағым гурғусу, пејин тәмизләјән вә с. К - машынларын l - нөвдә тә'мирә еһтијачы нәзәрә алынмалыдыр. Онда (5) дүстуруну ашағыдакы кими јаза биләрик.

$$\Sigma З_{Tkxl}=\Sigma З_{Txejkl}+\Sigma З_{Txeмjkl}+\Sigma З_{Txbjkl}+\Sigma З_{Txhjkl}+\Sigma З_{Txкjkl}+\Sigma З_{Txgмjkl} \longrightarrow min \quad (6)$$

Беләликлә, һејвандарлыг фермалары үчүн тә'мир хидмәт саһәсинин гурулмасы, хәрҹләр вә хидмәт радиусунун оптималлашдырылмасы програмынын тапылмасы илә мүәјјән едилир.

ӘДӘБИЈЈАТ

1. **А. П. Жилин, И. С. Леус вә др. Техническое обслуживание машин животноводческих ферм и комплексков. М.: Колос, 1978 - 304 с.**
2. **Рекомендации по использованию мощностей и оборудования СТОЖ. - Минск, 1982. - 24 с.**

СПОСОБ УДАЛЕНИЯ НАВОЗА ИЗ КОРОВНИКОВ И УСТРОЙСТВА ДЛЯ ЕГО ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ

С.З.МАМЕДОВ, А.А.БАГИЕВ, Л.А.МЕХТИЕВА.

АГСХА

Предполагаемые работы относятся к сельскохозяйственному производству, в частности к удалению навоза из коровника и транспортировке его до навозохранилища самототочным способом.

Известно, что погрузочно-разгрузочные и транспортные работы составляют около 40 проц. всех затрат труда на фермах; из них примерно половина приходится на удаление навоза.